

סימן ב'

אורחים שהזיקו את נכסי המארח

המקרה: משפחה הגיעה עם ילדים לאירוח בצימר, והילדים, מתחת לגיל מצוות, היו "בנים שובבים" ושברו רהיטים שנמצאים בצימר.

השאלה: האם ההורים צריכים לשלם את הנזק שגרמו הילדים?

א. האם אפשר לחייבם מדיני מזיק

תשובה: ראשית יש להקדים, שאם ערכו חוזה שההורים אחראים לכל נזק שיתרחש במהלך שהותם, אזי פשוט שההורים צריכים לשלם. אך אם לא ערכו חוזה, יש לדון האם הם חייבים.

תחילה נדון מדיני מזיק.

מין השו"ע (סי' תכ"ד סע"ח) פוסק על פי דברי המשנה בב"ק (פ"ז ע"א), שהחובל בחרש שוטה וקטן חייב, אבל הם שחבלו באחרים פטורים, ואע"פ שנתפקח החרש ונשתפה השוטה והגדיל הקטן, אינם חייבים לשלם, שבשעה שחבלו בהם לא היו בני דעת. ומפורש שקטן שהזיק פטור. וכן בסימן שמ"ט (סע"ג) כותב השו"ע, שאם קטן גנב מחזירים את הקרן לבעלים אם היא עדיין קיימת, ואם אינה קיימת, כגון שגנב מאכל ואכלו, פטור אף לאחר שיגדיל. אך בסעיף ה' כותב שו"ע ש"ראוי לבית הדין להכות הקטנים כפי כוח הקטן על הגניבה כדי שלא יהיו רגילים בה, וכן אם הזיקו שאר נזיקים". כלומר, אם רואים ילד שגונב באופן קבוע, ולא ניתן לחייבו בתשלומים, מכים אותו כדי שיימנע מלגנוב.

אמנם, בהלכות חינוך קטן (המוכאים בשו"ע בהלכות שבת – או"ח סי' שמג) כתב הרמ"א בשם תרומת הדשן (פסקים וכתבים, סי' ס"ה), שאע"פ שקטן פטור מנזיקין, מכל מקום מידת חסידות שיחזיר לאחר שיגדיל. וכן בשאר עבירות, כגון ילד קטן שהיכה את אביו, מידת חסידות שיעשה תשובה לאחר שיגדיל.

ואם כן, אף שהאב פטור מלשלם על נזקי בנו – מ"מ רצוי שישלם, ולכל הפחות שיתפייס ויתפשר עם הניזק, כדי שלא יהיה עוון על בנו, וגם בכדי שלא יתפתח סכסוך ביניהם. אך מעיקר הדין האב פטור.

ב. האם אפשר לחייבם מדיני שומרים

אמנם, לכאורה גם אם מדיני מזיק האב פטור – ניתן לחייבו מדיני שוכר.

שוכר הוא אחד מארבעה שומרים, והוא חייב בגניבה ואבדה, וכל שכן בפשיעה הוא חייב, ורק באונס הוא פטור. כגון, אדם ששכר רכב והוא נגנב ממנו שלא באונס, חייב לשלם. וכן במקרה שלנו, אדם שכר חדר והוא התחייב באחריותו, כי הוא קיבל על עצמו שמירה, וכיוון שהוא לא שמר על הבן שלו הוא חייב מדין שומר.

אך בכל זאת, יש מקום לפטור אותו. נאמר בתורה "אם בעליו עמו לא ישלם". ומבאר הגמרא בבבא מציעא (צ"ה ע"ב), שכל חיובי שומרים הם רק כאשר הבעלים לא עבדו אצל השואל, אבל אם בשעת השמירה בעלי החפץ עבדו לשומר, השומר פטור. כגון, אדם שהשאיל לחברו בהמה, ובעל הבהמה סייע לשומר להעמיס חפצים על הבהמה, השומר פטור מכל נזק שיתרחש לאחר מכן.

לגבי פשיעה, נחלקו רב אחא ורבינא האם חייב או פטור, ולהלכה המחלוקת הזו לא הוכרעה, ולכן פסקו הפוסקים (שו"ע סי' שמ"ו סע"א) כדברי המקל, שגם בפשיעה פטור.

ג. פשיעה ושמירה בבעלים

ובדין פשיעה בבעלים, כתב שו"ע שאין צריך שיהא הבעלים עמו בשעת הנזק, אלא די שיהיה עמו בשעת תחילת קבלת השמירה. איננו יודעים טעם לדין זה, שהשומר לא מתחייב על נזקים אם הבעלים היו עמו. כך גזרה תורה. כל תשלומי השומרים הם חידוש של התורה, וכאן התורה אמרה שאין צריך לשלם.

ולפי זה במקרה שלנו, כיוון שבעל הצימר מסייע לאורחיו בכל מיני פעולות בכניסתם לדירה, ועומד לשרת אותם בכל אשר יידרש, נמצא שמשמעבד להם, ונפטר השומר מכל חיוב אחריות, כיוון שבעל החפץ עובד אצלו והוא "בעליו עמו".

השו"ע (סי' שמ"ו סע"ג) כותב, ש"אם שאל את הבעלים ונתרצה להיות שאול לו, אע"פ שלא התחיל במלאכת השואל, אלא שמזמין ומכין עצמו ללכת חשיב שפיר עמו במלאכתו". כלומר, אין צריך שהבעלים יעסקו בפועל במלאכתו של השומר, אלא די בכך שמזמינים עצמם לעסוק במלאכתו. ואם כן, כל בעל צימר שאומר לאורחיו אני לשירותכם, כל דבר שאתם צריכים תגידו לי, אינו יכול לתבוע אותם על נזק שהם יעשו לחפציו.

ד. בית מלון

מה הדין בבית מלון, שבו הבעלים עצמם אינם עובדים אצל האורחים, אלא ממנים שליחים שיטפלו באורחים?

הגמרא מסתפקת, האם אומרים ששלוחו של אדם כמותו גם לגבי דין שמירה בבעלים. ופסקו הרי"ף, הרמב"ם והשו"ע ששלוחו של אדם כמותו לא נאמר בדין שמירה בבעלים, ולכן מי שמגיע לבית מלון חייב בתשלומי הנזק, כי עובדיו של בית המלון אינם כמותו לעניין דין שמירה בבעלים. אך הרמ"א חולק על השו"ע, וסובר שגם בדין שמירה בבעלים נאמר שלוחו של אדם כמותו, ונמצא שעובדיו של בעל בית המלון הם כמותו, וממילא פטורים האורחים מכל נזק כדין שמירה בבעלים.

אמנם, אם העובדים של בית המלון הם גויים, הם אינם יכולים להיות שליחים, כי אין שליחות לגוי, וממילא האורחים חייבים. אך המחנה אפרים (הלכות שלוחין סימן י"א) כותב, ששליח גוי שמקבל כסף עבור עבודתו דינו כמו הבעלים. מקור דבריו הוא בדין הגמרא, שעבד דינו כבעליו כי יד עבד כיד רבו, ולמד מכך המחנה אפרים, שהוא הדין לפועל גוי שמקבל כסף, שדינו כעבד שידו כיד רבו. אך רעק"א מביא את דבריו, וכותב שדבריו צע"ג, כי זהו דין מיוחד בעבד שהוא ממש כרבו, ולא בכל עובד שמקבל כסף. ונמצא, שלמעשה לא ניתן לחייב נגד דעת המחנה אפרים, ויוכל האורח להיפטר בטענה שהעובד הגוי שמקבל כסף דינו כבעלים, וממילא יש כאן פטור של בעליו עמו.

אך עדיין ישנו מקום לדון.

המשנה (ב"מ צ"ח סע"ב) דנה, באדם שרוצה לשאול פרה ואמר לו הבעלים לבוא בשעה מסוימת, ואמר לו השואל שאינו יכול לבוא בשעה הזו, וביקשו שישלח לי

את הפרה עם אחד מפועליו. אומרת המשנה, שהשואל מתחייב ברגע שהפרה הגיעה לידי השליח.

ומבארים התוספות, שאין כאן שמירה בבעלים, כי הוא שואל שני דברים שונים. כלומר, יד עבד כיד רבו אומרים כאשר הוא ביקש מהבעלים, והבעלים מיוזמתו שלח את עבדו, שאז דינו כרבו. אך אם השואל ביקש שישלח לו את הפרה עם עבדו, הוא בעצם ביקש שתי בקשות שונות, פרה ועבד, ולכן לגבי הפרה אין דין "בעליו עמו".

ולפי זה, בבית מלון, האורח שוכר גם את החדר וגם שוכר שירות, וכיון ששוכר שני דברים שונים, אינו פטור מטעם שמירה בבעלים.

אך אולי יש מקום לחלק בין עובדי הניקיון והמטבח וכיו"ב, לבין מנהל בית המלון: ייתכן לומר, שמנהל בית המלון הוא שלוחם של הבעלים ממש, ופעולתו אינה פעולה נפרדת, ואם הוא בעצמו מתעסק עם האורחים יהיה פטור בעליו עמו.

ה. סיכום

בשוכר צימר, מעיקר הדין פטור מטעם שמירה בבעלים, אך רצוי שישלם בכל זאת ממידת חסידות.

בבית מלון הדבר ספק, ולמעשה לא פשוט להוציא מידי המוחזק, אך לא יצא הדבר מידי ספק ורצוי שיתפשרו ביניהם.